

Nom del castell: Sanaüja
Data de construcció: segle X
Municipi: Sanaüja
Comarca: Segarra
Altitud: 478 m
Coordenades: E 359847.0, N 4637804.5 (ED50 UTM 31N). Longitud: 1° 18' 35.32"
Latitud: 41° 52' 40.43" (GPS)
Com arribar-hi: les restes del castell estan situades en el turó situat al nord de la seva població.

La vila de Sanaüja, a la dreta del riu Llobregós, està situada al peu del serrat on hi hagué el castell, del qual subsisteixen ruïnes.

Algú ha pretès de localitzar ací l'«Atanàgia» que, essent la capital ilergeta, fou assetjada pels romans i ocupada en pocs dies. «Però —adverteix l'historiador Lladonosa— el text de Titus Livi és poc clar perquè no hi hagi lloc a dubtes»; i el nostre benvolgut col·laborador pren posició en el sentit d'identificar «Atanagrum» amb la mateixa ciutat de Lleida. Obviem, en el present article, a tan reculada qüestió, així com tampoc no enfilem la similitud basca que hom descobreix en el topònim Sanaüja.

Llegim que Sanaüja va ésser presa pel comte d'Urgell l'any 951. Una referència

primerenca al·ludeix que el «castrum quoque Sanaugia cum finibus suis» va ésser confirmat, el maig del 1001, pel papa Silvestre II en favor del bisbat d'Urgell. Trobem, en efecte, consignat el nom de «Sanauia» entre els llegats que apareixen en el testament de (sant) Eriball, bisbe d'Urgell, finat, a parer de l'historiador Serra i Vilaró, l'any 1042.

Poc temps després, s'establí un conveni entre «Guilielmum episcopum» d'Urgell i «Raimundum Fulconis vicecomitem (et) Willa mater et vicecomitissa» després de la mort violenta del vescomte Folc I, de la qual havien recaigut sospites de culpabilitat sobre el bisbe d'Urgell, Guillem Guifre. En aquest conveni es fa esment a les possessions de «Reimundum» sobre el «kastrum de Sanauga» i els seus termes.

El filòleg Balari indica que (textualment) «es nombrada la Guardia Grossa en 1026 como formando parte de uno de los límites del «Castrum Cervaria» y se hallaba situada en el término de Sanahuja».

L'any 1072, el bisbe d'Urgell, Guillem, va cedir a l'Església de Solsona alguns béns que tenia a Sanaüja.

En les campanyes del comte urgellenc Ermengol «el de Gerb» trobem relacionat Guerau Ponç de Sanaüja, com concurrent-hi

Totes les fotografies són de Ricard Ballo.

amb els seus homes. Cal tenir present que aleshores Sanaüja era una propietat episcopal del bisbat d'Urgell.

L'historiador Corredera manifesta que Sanaüja, a l'igual de Guissona, fou pres després de la caiguda de Balaguer.

L'any 1116, el bisbe d'Urgell (sant) Ot va dirimir un plet en el pla de Santa Maria, davant del castell de Sanaüja.

El llinatge Sanaüja se'ns va configurant, amb dades més o menys esparses, en especial a partir de la meitat del segle XII. No podem, en rigor, assegurar que tingui vinculació ací el «Petri de Sanauga» que el 1145 signa en el testament d'en Berenguer de Ripoll, però, evidentment, més lluc ha d'haver-hi en el Rodolf de Sanaüja que se'ns documenta el 1147 com a encarregat de l'orde del Temple a Cervera i que el 1149 acudí, com a cavaller, al setge de Lleida, resultant beneficiat, llavors, pels comtes-reis, amb unes cases lleidatanes.

Un Pere de Sanaüja fou afavorit, pel comte-rei Ramon Berenguer IV, en el període de 1150-1162, amb uns horts a Lleida, on el 1157 tenia una terra campa Arnau de Sanaüja) donada a cens pels templers i on el rei Alfons el Cast assignà una vinya a Ramon Pere de Sanaüja, dins el període comprès entre el 1162 i el 1196. Se'ns va representant el llinatge Sanaüja establert a Lleida; el 1170, també el comte Ermengol d'Urgell concedia uns obradors lleidatans a Pere de Sanaüja, probablement pare —si no és ell mateix— del suara consinat Ramon Pere de Sanaüja, a qui, així com al seu fill Ramon, hom donava, per garantia d'una quantitat pecuniària, unes

altres cases «in ville Ilerde» el 1171. Corredera informa que Arnau de Sanaüja és el nom d'un dels cavallers que el 1167 acompanyaven el comte Ermengol VII d'Urgell, combatent la plaça d'Alcàntara, la qual fou guanyada per al rei Ferran II de Lleó.

Entre el 1178 i el 1179, enregistrem la signatura de Berenguer «de Sanahugia», en el conveni establert entre el rei i Guillem de Cervera a propòsit de la ciutat de Lleida, Cervera i altres indrets. L'al·ludit Berenguer «de Sanaüja», el 1181 intervenia amb relació a Algars i Batea i el març de l'any següent signa en l'instrument de la donació, pel rei Alfons el Cast, de la ciutat de Tortosa i el castell i la vila d'Ascó a l'orde templer.

El noble Arnau de Sanaüja va donar-se — ell i tots els seus béns—, el gener del 1190, a Santa Maria de Solsona. Entrem en coneixement que era fill de Dolça de Sanaüja i que posseïa molts béns en el castell del Llor. Dos anys després, Hug «de Lauro» —o sigui, del Llor—, en professar, al seu torn, a l'Església de Solsona, es diu germà de Ramon «de Sanahugia».

En el testament d'en Berenguer de Clariana, del 29 de juny del 1193, Arnau «de Sanaüja» és designat com una de les persones que el testador vol que prengui cura dels «filios meos» i «eorum honorem. Berenguer de «Cleriana» —un dels més opulents senyors de la Segarra, no s'està de subratllar l'historiador Miret— apareix, per raó d'aquest testament, com a propietari de diversos castells i llocs, entre els quals Sanaüja.

El 1200, Pere de Sanaüja subscriu, com a testimoni, un document de concòrdia entre el cavaller Guillem d'Isanta i l'Església solsonina, i l'abril del 1204, el mateix Pere de Sanaüja i els habitants de Sanaüja establiren un conveni amb el comte Ermengol d'Urgell, perdonant-se recíprocament tots els greuges rebuts.

Sense especificar massa, anotem que la branca Sanaüja fixada a Lleida esdevingué florent i, en aquest sentit, anotem que Arnau de Sanaüja fou un dels còsols de la ciutat establerts pel rei Pere el Catòlic.

Entre els cognoms dels diversos repobladors procedents de terres lleidatanes que van

intervenir en la conquesta del regne de València figura el de Sanaüja.

En el seu testament del 1304, Guerau Alamany assegurava el dot i l'esponsalici de la seva muller, Blanca, en el feu de Sanaüja i en els castells de Florejacs, les Sitges i Palou; el notari de Sanaüja, G. Font, autoritzà l'expressat testament.

En els fogotjaments del 1358, 1365 i del 1381 consta: «Lo loch de Sanauja qui és del Bisbe (d'Urgell)», i sempre dins la vegueria de Cervera. Tant és així que el 1433, Sanaüja s'acollí al veïnatge de Cervera, i pocs anys després (1349) el bisbe d'Urgell feia estada a Sanaüja.

Quan, l'1 de febrer del 1571, testà el bisbe d'Urgell Pere de Castellet, declarà que, entre les diverses reparacions i reedificacions que havia ordenat durant el seu mandat, hi havia les del castell de Sanaüja; en el testament, disposà una deixa de 12 ducats per a la reparació de les muralles de la vila de Torredembarra.

L'any 1580, el bisbe urgellenc, Hug Ambròs de Montcada, celebrà sínode a Sanaüja.

Durant el segle XVII, «Sanahuja», «del Bisbe d'Urgell», constituïa «una ballia» amb «Granolles» i «Salvanera».

Encara el 1831, el senyoriu del bisbe de la Seu constava per a Sanaüja. Fora de la vila hi havia hagut un palau temporalment habitat pel bisbe i al castell hi havia estat venerada una imatge de la Verge; una llegenda recollida per Joan Amades, refereix un miracle atribuït a la Mare de Déu del Castell i que té com a motiu principal la innocència de la dama calumniada pel germà del senyor del castell.

Nota: escrit extret del Volum VI dels *Castells Catalans* publicat per l'editor Rafael Dalmau l'any 1979.

Jordi Gironès i Vilardebò
novembre de 2010

